

СЕРІЯ "САМ СОБІ РЕПЕТИТОР"

І.П. Ющук

УКРАЇНСЬКА МОВА

52 УРОКИ ГРАМОТНОСТІ

2232 ТЕСТИ

ДОВІДНИК
ДЛЯ УЧНІВ 5–11 КЛАСІВ
ТА АБИТУРІЄНТІВ

НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
ТЕРНОПІЛЬ

Серію “Сам собі репетитор” засновано 2007 року

Ющук І. П.

Ю 98 Українська мова. 52 уроки грамотності. 2232 тести. Довідник для учнів 5–11 класів та абітурієнтів. / Ющук І.П. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. — 240 с.

ISBN 978-966-10-2796-0 (серія)

ISBN 978-966-10-2449-5

Довідник укладено згідно з чинною програмою з української мови для учнів 5–11 класів.

У даному посібнику запропоновано короткий виклад усього курсу української мови за 52 уроки. У 2232 тестових завданнях охоплено матеріал з усіх розділів шкільного курсу української мови (фонетики, орфографії, будови слова і словотвору, лексики і фразеології, морфології, синтаксису, пунктуації, культури мови і стилістики).

Тести можуть бути використані вчителями для організації системного опрацювання мовного матеріалу, під час поточного й тематичного контролю, учнями — на всіх етапах самостійної роботи щодо підвищення рівня своєї мовної компетенції, абітурієнтами — під час підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Ефективним буде їх застосування у навчальному процесі студентами, а також усіма, хто дбає про свою мовну культуру.

УДК 371.32
ББК 81.2Укр-2

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-2796-0 (серія)
ISBN 978-966-10-2449-5

© Навчальна книга — Богдан,
майнкові права, 2012

ВСТУП

1. Рідна мова

Рідна мова — це мова, створена твоїм народом. Для француза рідна мова — французька, для росіянина — російська, для українця — українська. Людина може погано знати рідну мову або й зовсім не знати її. Як Тетяна з поеми О. Пушкіна:

Она по-русски плохо знала,
Журналов наших не читала,
И выражалася с трудом
На языке своём родном.

Але рідна мова в людини одна — це мова її рідного народу й рідної землі.

Звичайно, усі ми недосконало знаємо рідну мову. Вона ж бо така багата на виражальні засоби, що й уявити собі важко. Як казав колись великий французький філософ Вольтер, основні європейські мови можна вивчити за шість років, а свою треба вчити все своє життя.

А чи ж обов’язково знати рідну мову? Хіба не все одно, якою мовою розмовляти? Щось все одно, а щось і не все одно. Чужа мова годиться для спілкування, якщо виникає така потреба (співрозмовник не знає твоєї мови), для одержання потрібної інформації, озвученої чужою мовою. Чужі мови треба знати, ними не можна нехтувати. Проте, як писав великий Тарас Шевченко,

І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь...

Нема кращих і гірших мов, але рідна мова найкраща саме тому, що вона якнайтонше пристосована до твого менталітету, до твого способу думання й світосприймання, які ти успадкував чи не на генному рівні від попередніх поколінь саме свого, а не чужого народу. Рідна мова підсилює інтелект людини, сприяє її розумовому розвитку.

Тарас Шевченко з п’ятнадцяти років опинився в російськомовному середовищі: пан Енгельгардт, Петербург, солдатчина в Оренбурзьких степах, знову Петербург (“в неволі виріс між чужими”). До речі, в до-

рослому віці Тарас Шевченко прожив в Україні всього тільки три роки. Але геніальним він став саме тому, що творив рідною мовою свого народу. І своєю творчістю Тарас Шевченко збагатив не тільки українську, а й світову культуру.

Панас Мирний в силу тогочасних умов мусив змалку користуватися чужою, російською мовою. Навіть свій щоденник у неповні шістнадцять років почав писати російською мовою. Та вже третього дня задумався: “Какое несчастье Украине, этой бедной вдове; народ подавлен, воспитание на родном языке запрещено... Несчастливая Украина!.. Не начать ли дневника писать на украинском языке? С завтрашнего дня же бросаю московский и беру за свой”. І справді, наступного дня в щоденнику він записує вже рідною, українською мовою: “Я тільки знаю, що я дурень, та й превеликий, що не вчивсь нашої мови”. Від того часу й до кінця свого життя Панас Мирний пише тільки українською мовою — високохудожні, світового значення романи, повісті, оповідання, статті.

Борис Грінченко виховувався в сім’ї, де розмовляли тільки російською мовою (мати — росіянка, батько — російський офіцер), але зміг розкрити своє обдарування й зробити неоціненний внесок у розвиток української культури (згадаймо його чотири томний Словник української мови, повісті “Сонячний промінь”, “Серед темної ночі”, “Під тихими вербами” тощо) саме тому, що повернувся до рідної мови свого народу.

У російськомовному середовищі починали своє життя й такі відомі українські письменники, як Олександр Олесь, Борис Антоненко-Давидович, Володимир Сосюра, та й хіба тільки вони? Але переборолі чужу, накинута українцям мову й стали видатними діячами української культури. Володимир Сосюра пізніше згадував: “Один мені казав: — Зачем ты сменил королевскую флейту на сопилку? Я горяче відповів: “Сопіллка” мені дорожча від тисяч королівських флейт”.

Ті, хто нав’язує українцям чужу мову (байдуже, російську, чи англійську, чи ще якусь) замість рідної, обіцяючи всілякі переваги, престиж і таке інше, мають на меті притупити інтелект української нації та перед світом виставити наш народ як неповноцінний, розумово обмежений, нездатний до самостійного інтелектуального життя, а отже, й до саморозвитку.

2. Довгий шлях української мови

Наша мова розвивається понад дві тисячі років.

Коли українську мову зіставляти з такою давньою мовою, як латинська (відома із VII ст. до н.е.), то впадає у вічі їхня помітна подібність і в фонетиці, і в лексиці, і в граматиці. Це свідчить, що наша мова в окремих своїх рисах почала формуватися ще задовго до нашого літочислення.

Коли в VI–VII ст. н.е. предки сучасних сербів і хорватів переселилися з території нинішньої України на Балкани, то вони вже понесли багато елементів, властивих і сучасній українській мові. У цих мовах і нашій багато слів, фонетичних і граматичних явищ спільні. Це дало підставу видатному мовознавцю Іванові Огієнкові стверджувати: “Глибше вивчення нашої мови показує, що вона багатьма своїми ознаками наближується скоріш до мови сербської, а не російської. І це відомий факт, що українець, який не знає російської мови, легше порозуміється з сербом, аніж з росіянином”.

У нас була своя писемність ще до прийняття християнства і, отже, своя літературна мова. “Першим історичним твором у нашій країні був “Літопис Аскольда”, започаткований близько 865–866 років і доведений, правдоподібно, до 883”, — робить висновок відомий історик Михайло Брайчевський і в іншому місці зазначає: “Що Русь уміла писати до 988 р. — давно заявлено в літературі... і засвідчено деякими писемними джерелами”.

Після прийняття християнства 988 року як літературну в Україні запроваджено старослов’янську (давньоболгарську) мову, якою були перекладені на той час богослужбові книги. Українська ж мова, відсунута з державного життя, розвивалася тільки в усних розмовах і в усній народній творчості. Щоправда, українські слова і форми слів то тут, то там проскакували і в тогочасних текстах, писаних старослов’янською мовою.

У Литовсько-Руській державі (XIV–XVI ст.) українська мова (один з її волинських діалектів) стає державною літературною мовою: нею пишуть закони, полемічні й художні твори, її вживають в урядових канцеляріях.

Сучасна українська літературна мова сформувалася в Запорозькій Січі, куди, починаючи із XVI ст., масово сходилися енергійні, часто високоосвічені як на той час молоді люди з усієї України, з усіх діалектних середовищ і приносили нові поняття, слова, у розмовах шліфували граматику, нормували фонетичну систему української мови. Збереглося чимало документів того часу, писаних мовби сучасною українською літературною мовою.

Тому, коли Іван Котляревський писав “Енеїду” і “Наталку Полтавку”, Тарас Шевченко — геніальну поезію, вони вже мали в своєму розпорядженні лексично багату й фонетично та граматично уніфіковану козацьку мову. До речі, й народні пісні творилися переважно в козацькому середовищі, звідки їх по всій Україні розносили кобзарі — колишні козаки. Тому й мова народних пісень (а їх нараховують понад двісті тисяч), де б їх не співали, великою мірою уніфікована, наддіалектна, загальноукраїнська.

Ще 1834 року російський академік Іларіон Срезневський писав про українську мову, що вона “є однією з найбагатших слов’янських мов, що вона навряд чи поступиться, наприклад, перед богемською щодо багатства

Ознаменувати, оснастити, звести, загальмувати, знервувати, попередити, об'їздити, надумати, вшанувати, позолотити, купувати, удосконалити, купити.

Ключ. Із других букв має скластися продовження слів гімну: “*Душу й тіло ми положим ...*”.

4. Правопис і відмінювання дієприкметників

У суфіксах пасивних дієприкметників:

1) ніколи не пишеться буква **и**, а тільки **е**: *заборонити* — *заборонений*, *побілити* — *побілений*, *натрудити* — *натруджений*, *розвинути* — *розвинений*;

2) ніколи не подвоюється буква **н**: *вихований*, *заспокоєний*, *обладнаний*.
Усі дієприкметники відмінюються, як прикметники твердої групи.

Відмінки	Однина			Множина
	чоловічий рід	середній рід	жіночий рід	
Н.	<i>танучий</i>	<i>тануче</i>	<i>тануча</i>	<i>танучі</i>
Р.	<i>танучого</i>		<i>танучої</i>	<i>танучих</i>
Д.	<i>танучому</i>		<i>танучій</i>	<i>танучим</i>
З.	як у Н. або Р.	<i>тануче</i>	<i>танучу</i>	як у Н. або Р.
О.	<i>танучим</i>		<i>танучою</i>	<i>танучими</i>
М.	<i>(на) танучому/ -ім</i>		<i>танучій</i>	<i>танучих</i>

Перевір себе. Запиши словосполучення з прикметниками й дієприкметниками у дві колонки 1) зі вставленою буквою **і**; 2) зі вставленою буквою **и**.

Знаюч..й людині, (у) темніюч..й прірві, знеболююч..й засіб, біліюч..х стін, тремтяч.. руки, повзуч..й гадюці, (на) вбит..й дорозі, очисн..й пристрій, чорніюч..ми силуетами, (у) кипляч..й смолі, (у) стояч..й воді, згасаюч..й день, колюч..м дротом, (на) висяч..м мосту.

Ключ. Із других букв перших слів (тих, що в дужках, до уваги не брати) має скластися закінчення вислову англійського письменника О. Уайльда: “*Це жахливо важка робота — ...*”.

5. Безособова форма на **-но, -то**

Безособова форма дієслова на **-но, -то** твориться від пасивних дієприкметників шляхом заміни закінчення на суфікс **-о**: *прочитаний* — *прочитано*, *виконаний* — *виконано*, *вимитий* — *вимито*.

Ця форма — незмінювана. Вона, як і безособові дієслова, вживається в ролі присудка в безособових реченнях.

Дієслова в безособовій формі на **-но, -то** завжди є перехідними, тому при них, як взагалі при перехідних дієсловах, обов'язково повинен стояти додаток, виражений іменником або займенником у знахідному відмінку без прийменника (прямий додаток).

Наприклад, у реченні: *За що ж тебе, світе-брате, в своїй добрій, теплій хаті оковано, омурано (премудрого одурено), багрянцями закрито і розп'ятієм добито?* (Т. Шевченко) — дієслова в безособовій формі *оковано, омурано, закрито, добито* мають при собі прямий додаток (кого? що?) *тебе, а одурено* — такий самий додаток (кого? що?) *премудрого* (виражений прикметником у значенні іменника), і всі вони є присудками.

Безособову форму дієслова на **-но, -то** вживають замість пасивних дієприкметників тоді, коли є потреба наголосити на дії, а не на ознаці. Наприклад, у реченні *Пишениця вже скошена* дієприкметник варто замінити безособовою формою: *Пишеницю вже скошено*. А от у реченні *Хлопці були зморені денною працею* цього зробити не можна.

УРОК 32. Дієприслівник. Написання не з дієсловами

1. Значення дієприслівника.
2. Творення і вживання дієприслівників.
3. Особливості написання *не* з різними формами дієслова.

1. Значення дієприслівника

Дієприслівник — це незмінювана форма дієслова, яка означає **другорядну дію** порівняно з основною дією того самого предмета.

Наприклад, у вислові *Кружляють над степом орли, виглядають здобич* названо один предмет і дві його дії. Якщо в цьому повідомленні нас цікавить загальна картина степу, то в такому разі ми надаємо перевагу дії *кружляють*, вона для нас основна, а *виглядають* — другорядна; її, отже, можна передати дієприслівником: *Кружляють над степом орли, виглядаючи здобич*. Якщо ж ми описуємо спосіб харчування орлів, тоді *кружляють* буде для нас другорядною дією; її, отже, передаємо дієприслівником: *Кружляючи над степом, орли виглядають здобич*.

Дієприслівник виступає в реченні обставиною до присудка і водночас означає дію того самого предмета, що й присудок, тобто виконує роль, так би мовити, другорядного присудка. Наприклад, в уривку з поезії Лесі Українки “Дим”:

Пишучи твір, будьте щирими, не намагайтеся комусь догодити, пристосуватися до чієїсь думки, до чужого вам погляду. У творі викладайте те і так, як ви думаєте.

Крім іншого, пам'ятайте, що твір повинен бути написаний грамотно. Тож, написавши його, уважно перечитайте, виправте помилки в ньому, якщо вони трапляться.

2. Зразок власного висловлювання

Далі подано як зразок тренувальний твір-роздум учня 11 класу Михайла К. на тему “Життя! У ньому стільки переконуючої сили і повноти, що трудно дозволити собі байдужість чи слабкість” (А. Любченко).

Людина подібна до багатьох живих організмів будовою тіла, функціями органів, засвоєнням поживних речовин. Але, проте, у неї є багато такого, що відрізняє її від інших істот. Це і наявність у неї власного “я”, і постійне самовдосконалення, і розуміння цінності життя, і усвідомлення того, що кожна людина унікальна.

Людина ставить перед собою мету і докладає всіх зусиль, щоб досягти її, незважаючи на різні перешкоди й труднощі. Яскравим прикладом людини, яка не дозволяє собі байдужості чи слабкості ні за яких обставин, є головний герой роману Івана Багряного “Тигролови”. Григорій Многогрішний безмежно любить волю й життя, і тому він наполегливо не один день прорізує ножем отвір у підлозі тюремного вагона та крізь нього вистрибує на повному ходу потяга. Потрапивши в незнайому місцевість, він не розгублюється. Він іде навмання будь-куди, аби подалі від поневолювачів. Навіть тоді, коли, здавалося, в нього вичерпались усі сили, Григорій не зупиняється. Єдине, що давало йому сили йти далі, — це бажання жити. Жити вільно і боротися проти тих, хто поневолив його Україну.

Прикладом людини, яка не піддавалася байдужості чи слабкості, є Тарас Шевченко. Незважаючи на заборону малювати й писати, він усе одно не покидав пензля й пера. “Караюсь, мучуся ... але не каюсь”, — писав він на засланні, мріючи про те, що Україна таки порве кайдани неволі. Він жив і працював ради майбутнього своєї вітчизни.

Життя прекрасне, коли в людини є висока мета і коли людина, не шкодуючи сил, працює, щоб цієї мети досягти. Така людина живе повноцінним життям, вона не піддається байдужості й слабкості, її не злякають ніякі перешкоди.

У цьому творі є 248 слів. Звичайно, на тему про життя, про його неповторність і силу можна було б говорити й говорити. І підходити до цієї теми можна по-різному. Але визначений обсяг висловлювання вичерпано

повністю, а учень показав своє вміння логічно й грамотно викладати думки — і цього досить.

Спробуй і Ти, готуючись до зовнішнього незалежного оцінювання, написати кілька тренувальних творів-висловлювань, наприклад, про любов до України, про покликання людини на землі, про її самовдосконалення, про обов'язок перед рідним народом, про роль мови, освіти, книги в житті людини, про зв'язок між минулим і майбутнім, про цінність життя тощо.

Отож успіху всім, хто проходитиме зовнішнє незалежне оцінювання з української мови!

Зміст

Вступ	3
1. Рідна мова	3
2. Довгий шлях української мови	4
3. Як вчити рідну мову	6
4. Логічна структура мови	7
ФОНЕТИКА І ПРАВОПИС	9
УРОК 1. Букви і звуки	9
1. Український алфавіт	9
2. Звукове значення деяких букв	10
3. Принципи українського правопису	11
УРОК 2. Творення звуків	11
1. Участь голосу й шуму у творенні звуків	11
2. Творення приголосних	12
3. Творення голосних	14
УРОК 3. Правопис приголосних	15
1. Правопис сонорних, дзвінких і глухих приголосних	15
2. Тверді, м'які та пом'якшені приголосні	16
3. Вживання м'якого знака	17
4. Вживання апострофа	18
УРОК 4. Подовження приголосних і подвоєння букв	19
1. Подовження приголосних внаслідок збігу	19
2. Подовження м'яких і пом'якшених приголосних	20
3. Подовження приголосних внаслідок уподібнення	21
4. Подвоєння букв в іншомовних словах	21
УРОК 5. Інші зміни приголосних	22
1. Чергування приголосних	22
2. Зміни приголосних при додаванні суфіксів <i>-ський, -ство</i>	24
3. Спрощення у групах приголосних	24
4. Уподібнення приголосних	26
УРОК 6. Властивості голосних	27
1. Вимова голосних. Наголос	27
2. Складоподіл і перенос частин слова	27
3. Чергування голосних	28

УРОК 7. Правопис голосних	29
1. Розрізнення <i>e</i> та <i>u</i>	29
2. Розрізнення <i>u</i> та <i>i</i> в незапозичених словах	30
3. Розрізнення <i>a</i> та <i>o</i>	32
4. Розрізнення <i>o</i> та <i>y</i>	32
5. Зміни голосних як дія закону милозвучності української мови	33
УРОК 8. Голосні в словах іншомовного походження	34
1. Вживання <i>u</i> та <i>i</i> в іншомовних словах	34
2. Вживання <i>u</i> та <i>i</i> в російських власних назвах	36
3. Вживання <i>e</i> та <i>ε</i> в російських власних назвах	36
УРОК 9. Вживання великої букви	37
1. Велика буква в оформленні тексту	37
2. Велика буква у власних назвах	38
ЛЕКСИКА І ФРАЗЕОЛОГІЯ	41
УРОК 10. Лексика нашої мови за її походженням	41
1. Загальне поняття про лексику	41
2. Основні ознаки запозичених слів	42
3. Запозичення зі слов'янських мов	43
4. Запозичення з грецької і латинської мов	45
5. Запозичення з тюркських мов	46
6. Запозичення із західноєвропейських мов	47
УРОК 11. Лексика нашої мови за її складом	49
1. Слово і його лексичне значення	49
2. Однозначні та багатозначні слова	49
3. Пряме і переносне значення слова	50
4. Омоніми	51
5. Пароніми	52
6. Синоніми	52
7. Антоніми	53
УРОК 12. Лексика нашої мови за її вживанням	54
1. Застарілі слова й неологізми	54
2. Професіоналізми	55
3. Діалектизми	56
4. Найважливіші словники української мови	56
УРОК 13. Фразеологія	57
1. Фразеологізми	57
2. Мовні кліше, штампи, складені найменування	59
3. Прислів'я й приказки	60
4. Крилаті вислови	60

МОРФОЛОГІЯ І ПРАВОПИС	63
УРОК 14. Будова слова	63
1. Закінчення і основа	63
2. Корінь	64
3. Афікси	65
4. Аналіз слів за будовою	65
УРОК 15. Творення слів	67
1. Морфологічні способи творення слів	67
2. Абревіація	68
3. Інші способи творення слів	69
УРОК 16. Правопис складних, складноскорочених і скорочених слів	70
1. Написання незапозичених складних слів	70
2. Написання складних слів, утворених повторенням	71
4. Написання запозичених складних слів	72
5. Написання складноскорочених і скорочених слів	72
УРОК 17. Частини мови. Загальна характеристика їх	73
1. Поділ слів на частини мови	73
2. Загальна характеристика частин мови	74
УРОК 18. Загальна характеристика іменника	75
1. Граматичні ознаки іменників	75
2. Рід іменників	76
3. Число іменників. Збірні іменники	77
4. Відмінки іменників	78
УРОК 19. Поділ іменників на відміни і групи	79
1. Поділ іменників на відміни	79
2. Поділ на групи іменників I та II відмін	80
3. Поділ на групи іменників II відміни з кінцевими <i>-ар, -ир, -яр</i>	81
4. Вживання голосних у закінченнях іменників різних груп	82
УРОК 20. Відмінювання іменників I, III і IV відмін	84
1. Відмінювання іменників I відміни	84
2. Відмінювання іменників III відміни	85
3. Відмінювання іменників IV відміни	87
УРОК 21. Відмінювання іменників II відміни	88
1. Відмінювання іменників II відміни чоловічого роду в однині	88
2. Відмінювання іменників II відміни чоловічого роду в множині	90
3. Відмінювання іменників II відміни середнього роду	91

УРОК 22. Множинні іменники. Імена по батькові та прізвища. Написання <i>не</i> з іменниками	93
1. Відмінювання іменників, що вживаються тільки у множині	93
2. Творення чоловічих імен по батькові	94
3. Творення жіночих імен по батькові	94
4. Відмінювання імен по батькові та прізвищ	95
5. Написання <i>не</i> з іменниками	95
УРОК 23. Прикметник, його розряди	96
1. Граматичні ознаки прикметників	96
2. Розряди прикметників за значенням	96
3. Ступені порівняння якісних прикметників	97
4. Творення ступенів порівняння якісних прикметників	98
УРОК 24. Правопис прикметників	99
1. Поділ прикметників на групи відмінювання	99
2. Відмінювання прикметників	100
3. Написання <i>не</i> з прикметниками	101
УРОК 25. Загальна характеристика числівника	102
1. Граматичні ознаки числівника	102
2. Прості, складні та складені числівники та правопис їх	103
3. Зв'язок числівників з іменниками	104
4. Вживання збірних числівників	104
УРОК 26. Відмінювання числівників	105
1. Відмінювання числівника <i>один</i>	105
2. Відмінювання числівників <i>два–чотири, кілька, багато</i> та збірних	106
3. Відмінювання числівників <i>п'ять–вісімдесят</i>	106
4. Відмінювання числівників <i>сорок, дев'яносто, сто</i>	107
5. Відмінювання назв сотень	107
6. Відмінювання інших числівників	107
УРОК 27. Займенник	108
1. Значення і розряди займенників	108
2. Особливості відмінювання займенників	110
3. Відмінювання особових займенників	110
4. Відмінювання інших займенників	111
УРОК 28. Загальна характеристика дієслова	112
1. Загальне поняття про дієслово та дієслівні форми	112
2. Види дієслова	113
3. Перехідні та неперехідні дієслова	114
4. Неозначена форма дієслова	115
5. Способи дієслова	115

УРОК 29. Дійсний спосіб	116
1. Часи дієслова	116
2. Особи дієслова. Безособові дієслова	117
3. Теперішній час і проста форма майбутнього часу. Дієвідміни	118
4. Визначення дієвідміни дієслова за неозначеною формою.	119
5. Чергування приголосних у дієсловах.	121
УРОК 30. Майбутній і минулий часи. Умовний і наказовий способи	122
1. Складна і складена форми майбутнього часу	122
2. Минулий час	122
3. Умовний спосіб	122
4. Наказовий спосіб	123
УРОК 31. Дієприкметник і безособова форма на <i>-но, -то</i>	124
1. Дієприкметник як форма дієслова	124
2. Активні дієприкметники. Творення і вживання їх	125
3. Пасивні дієприкметники. Творення їх	127
4. Правопис і відмінювання дієприкметників	128
5. Безособова форма на <i>-но, -то</i>	128
УРОК 32. Дієприслівник. Написання <i>не</i> з дієсловами	129
1. Значення дієприслівника	129
2. Творення і вживання дієприслівників	130
3. Особливості написання <i>не</i> з різними формами дієслова	131
УРОК 33. Прислівник. Прислівники, утворені від прикметників	133
1. Значення прислівника	133
2. Правопис прислівників, утворених від прикметників за допомогою суфіксів <i>-о, -е</i>	134
3. Правопис прислівників, утворених поєднанням прийменника з прикметником.	135
УРОК 34. Прислівники, утворені від іменників, числівників, прислівників	136
1. Правопис прислівників, утворених від іменників	136
2. Правопис прислівників, утворених від числівників.	137
3. Правопис прислівників, утворених від прислівників.	138
4. Правопис складних і складених прислівників	139
УРОК 35. Прийменник	140
1. Значення і склад прийменників	140
2. Деякі особливості вживання прийменників	142
3. Правопис прийменників	142
УРОК 36. Сполучник	144
1. Значення і склад сполучників	144

2. Розряди сполучників за значенням і способом вживання	145
3. Правопис сполучників	146
4. Розрізнення складних сполучників та інших частин мови	147
УРОК 37. Частина. Вигук	149
1. Значення і склад часток	149
2. Написання часток	151
3. Значення вигуків і групи їх	153
4. Написання вигуків та особливості вживання їх	154
СИНТАКСИС І ПУНКТУАЦІЯ	156
УРОК 38. Словосполучення	156
1. Поняття про словосполучення	156
2. Сурядні словосполучення	157
3. Підрядні словосполучення	158
4. Види підрядного зв'язку між словами в слово- сполученнях	159
УРОК 39. Речення	160
1. Поняття про речення	160
2. Види речень за метою висловлювання та інтонацією	161
3. Речення прості та складні	162
4. Складові частини речення	163
УРОК 40. Головні члени речення	165
1. Головні й другорядні члени речення	165
2. Підмет	166
3. Присудок	167
4. Узгодження присудка з підметом	169
5. Тире між групою підмета і групою присудка	171
УРОК 41. Двоскладні та односкладні речення	171
1. Типи простих речень за способом вираження головних членів.	171
2. Двоскладні речення	172
3. Односкладні особові речення	172
4. Безособові речення.	174
5. Називне речення.	174
УРОК 42. Другорядні члени речення	175
1. Додаток	175
2. Означення	177
3. Прикладка	178
4. Обставини	179
5. Повні та неповні речення	180

УРОК 43. Однорідні члени речення	181
1. Поняття про однорідні члени речення	181
2. Розрізнення однорідних і неоднорідних членів речення . . .	183
3. Розділові знаки між однорідними членами речення.	184
4. Узагальнювальні слова при однорідних членах речення . . .	185
УРОК 44. Відокремлені члени речення	187
1. Відокремлені уточнювальні члени речення.	187
2. Відокремлені узгоджені означення.	188
3. Відокремлені прикладки	190
4. Відокремлені обставини	191
УРОК 45. Внесення	192
1. Поняття про внесення	192
2. Звертання	192
3. Вставні слова і речення	193
4. Вставлені слова і речення	196
5. Слова-речення.	197
УРОК 46. Складні речення.	198
1. Загальні відомості про складне речення	198
2. Складносурядне речення.	199
3. Складнопідрядне речення	200
УРОК 47. Види підрядних речень.	202
1. Підрядні речення означальні й з'ясувальні	202
2. Підрядні речення обставинні та супровідні	203
3. Порівняльний зворот	206
4. Складнопідрядні речення з кількома підрядними.	206
УРОК 48. Складні безсполучникові речення та складні синтаксичні конструкції	208
1. Складні безсполучникові речення	208
2. Розділові знаки в складних безсполучникових реченнях. . .	209
3. Складні синтаксичні конструкції	210
УРОК 49. Синтаксичний розбір речення	213
I. Характеристика речення в цілому.	213
II. Характеристика простого речення.	213
III. Характеристика членів речення	214
УРОК 50. Чуже мовлення	216
1. Поняття про пряму мову і слова автора	216
2. Розділові знаки при прямій мові та словах автора	217
3. Заміна прямої мови непрямою	218
4. Цитати	219

УРОК 51. Складна синтаксична єдність	220
1. Складна синтаксична єдність і її будова	220
2. Засоби зв'язку між частинами складної синтаксичної єдності	221
3. Абзац	223
УРОК 52. Власне висловлювання на запропоновану тему	223
1. Хід написання твору-висловлювання.	223
2. Зразок власного висловлювання.	224

“КНИГА ПОШТОЮ” А/С 529
м. Тернопіль, 46008
т. (0352) 287489, 511141
(067) 3501870, (066) 7271762
mail@bohdan-books.com

Навчальне видання

Серія “Сам собі репетитор”

ЮЩУК Іван Пилипович

УКРАЇНСЬКА МОВА

52 УРОКИ ГРАМОТНОСТІ

2232 ТЕСТИ

Довідник для учнів 5–11 класів та абітурієнтів

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Надія Бульчак*

Художник *Ростислав Крамар*

Комп’ютерна верстка *Ірини Демків*

Підписано до друку 04.04.2012. Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 15,0. Умовн. фарбо-відб. 15,0.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008

тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48

E-mail: publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com

www.bohdan-books.com

ISBN 9789661024495

9 | 789661 | 024495